

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

Дипломна робота
спеціаліста

з теми: **«ПРОФОРІЄНТАЦІЯ ЯК НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ
СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА»**

Виконала: студентка Sr1-S16 групи
галузі знань 23 Соціальна робота
спеціальності 231 Соціальна робота
з додатковою спеціалізацією Соціально-
психологічна реабілітація. Людина і світ
Кібук Оксана Вікторівна

Керівник:
Дідик Н.М., кандидат психологічних
наук, доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи

Рецензент:
Вержиковська О.М., кандидат
педагогічних наук, доцент кафедри
психолого-медико-педагогічних основ
корекційної роботи

Кам'янець-Подільський – 2017 року

ВСТУП

Актуальність дослідження. У теперішній час соціально-економічних перетворень актуальним є підготовка висококваліфікованих фахівців. Для того, щоб бути професіоналом недостатньо мати відповідні професійні знання, уміння і навички. Важливим є комплекс особистісних якостей, відповідних професійних здібностей, що забезпечать майбутньому фахівцю виконання професійної діяльності на якісно високому рівні. Для визначення оптимальної відповідності особистісного потенціалу до вимог професії важливим є проведення профорієнтаційної роботи.

Якщо людина професійно самовизначиться відповідно до власних особистісних якостей, інтересів, здібностей, то це забезпечить оптимальний професійний вибір, зменшить можливість її професійної дезадаптації у майбутньому. Професійно адаптований спеціаліст – запорука професійного успіху і професійного зростання особистості. Тому профорієнтаційна робота є важливим напрямом діяльності спеціалістів соціальної сфери (у першу чергу, психолога, соціального працівника).

Питання профорієнтації вивчали такі вітчизняні та зарубіжні вчені: К. В. Бабак [1], Г. О. Балл [3], В. М. Гладкова [7], О. О. Залепа [15], Є. О. Клімов [19], Т. О. Кожан [20], М. С. Корольчук [21], В. М. Крайнюк [21], А. К. Маркова [25], Л. М. Мітіна [28], Н. Л. Отрощенко [30], Н. А. Побірченко [33-37], Н. С. Пряжніков [39], Г.-М. М. Саппа [40], М. Є. Скиба [42], І. М. Чорна [50-51], А. Шайкова [52] та ін.

Проблема профорієнтаційної роботи є актуальною і різнобічною, хоча недостатньо вивчена як у теоретичному, так і в практичному аспекті. Значна частина досліджень стосується профорієнтації як напряму професійної діяльності психолога. Разом з тим, недостатньо досліджень профорієнтаційної роботи як напряму професійної діяльності соціального працівника. Це зумовило вибір нами теми дослідження: **“Профорієнтація як напрям діяльності соціального працівника”**.

Об’єкт дослідження – професійна діяльність соціального працівника.

Предмет дослідження – профорієнтація як напрям професійної діяльності соціального працівника.

Мета дослідження – вивчити особливості організації профорієнтаційної роботи соціальним працівником.

Завдання дослідження:

1. Розкрити визначення поняття «профорієнтація» та її завдання.
2. Описати напрями, форми і методи профорієнтації у загальноосвітньому закладі.
3. Проаналізувати зміст профорієнтаційної діяльності соціального працівника у Центрі зайнятості та ЦСССДМ.
4. Обґрунтувати результати діагностики професійного вибору учнів.
5. Розробити методичні рекомендації щодо оптимізації профорієнтаційної роботи соціального працівника.

Методи дослідження: загальнонаукові методи теоретичного дослідження (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення і систематизація теоретичного і емпіричного матеріалу), діагностичні методи (опитувальники, тести), методи порівняльного аналізу експериментальних даних.

Теоретичне значення роботи: проаналізовано зміст, напрями, форми і методи профорієнтаційної роботи соціального працівника. Матеріали дослідження можуть бути використані при написанні наукових праць з даної проблематики, стати підґрунтям для подальших досліджень.

Практичне значення роботи: результати діагностики та розроблена програма профорієнтаційної роботи соціального працівника можуть використовуватися для складання діагностичних та розвивальних програм щодо оптимізації профорієнтаційної роботи соціального працівника.

База дослідження: загальноосвітня школа I-III ступенів №7 м. Кам'янця-Подільського Хмельницької області.

Апробація роботи: результати теоретичного та емпіричного дослідження обґрунтовано на II Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної психології: перспективні та

пріоритетні напрями наукових досліджень молодих науковців» (17 листопада 2016 р., м. Кам'янець-Подільський); у II Міжнародному науково-практичному семінарі «Актуальні проблеми психології особистості на європейському просторі» (16 лютого 2017 р.); на III Всеукраїнській студентській науковій конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку сучасної освіти та науки України» (16 березня 2017 р., м. Кам'янець-Подільський); на науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками науково-дослідної роботи у 2016 році (12-13 квітня 2017 р., м. Кам'янець-Подільський).

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (53 найменування), чотирьох додатків. Основний обсяг роботи складає 61 сторінку.

ВИСНОВКИ

Аналіз теоретичних аспектів організації профорієнтаційної роботи соціального працівника дозволяє стверджувати, що професійна орієнтація – це цілеспрямована діяльність по підготовці молоді до обґрунтованого вибору професії відповідно до особистих схильностей, інтересів, здібностей й одночасно із суспільними потребами в кадрах різних професій і різного рівня кваліфікації. Виділяють такі аспекти системи профорієнтації: соціальний, економічний, психологічний, педагогічний, медико-фізіологічний

Завданнями профорієнтації є: одержання несуперечливих відомостей щодо переваг, схильностей і можливостей молоді для розподілу їх за профілями навчання; забезпечення широкого діапазону варіативності профільного навчання за рахунок комплексних і нетрадиційних форм і методів, що застосовують на уроках та у виховній роботі елективних курсів; додаткова підтримка деяких груп молоді, щодо яких легко спрогнозувати труднощі у працевлаштуванні; вироблення гнучкої системи кооперації старшої школи з установами додаткової та професійної освіти, а також з підприємствами міста, регіону.

Профорієнтаційна робота у загальноосвітньому закладі включає такі напрями: професійну інформацію, професійну діагностику, корекцію особистісного розвитку в плані підготовки до майбутньої професійної діяльності, оцінку можливих зовнішніх перешкод на шляху до професійних цілей і визначення шляхів їх подолання, морально-емоційну підтримку учнів, допомога в конкретних професійних виборах, плануванні життєвих і професійних перспектив.

До основних форм професійної орієнтації належать: художні і технічні гуртки, факультативні курси, екскурсії, профорієнтаційний вечір, усний журнал, диспут, вікторини, конкурси, зустріч з представниками різних професій та з батьками учнів, випускниками школи, день відкритих дверей та ін. У профорієнтаційній роботі використовуються такі методи:

пояснювально-ілюстративні методи (бесіди, лекції), метод спостереження, ігровий метод (ділові, рольові та профорієнтаційні ігри), тематичні дискусії, профорієнтаційні тренінги та ін.

Профорієнтаційна діяльність проводиться соціальним працівником також у Центрах зайнятості та ЦСССДМ. Зокрема, профорієнтація займає важливе місце у вирішенні проблем безробіття. Центр зайнятості сприяє працевлаштуванню молоді за допомогою певних форм та методів: формування мотивації до праці; профорієнтація; семінари з техніки пошуку роботи; професійне навчання; бронювання робочих місць на підприємствах, в організаціях та установах для працевлаштування молоді; працевлаштування молоді шляхом надання дотацій роботодавцям; тимчасові, громадські, сезонні роботи; самозайнятість та підприємництво.

Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді використовують такі форми роботи: надання групової та індивідуальної профконсультаційної допомоги; реалізація тренінгових програм для безробітної молоді; проведення профдіагностичної роботи; залучення підлітків і молоді до профінформаційних масових заходів; створення та поповнення банку даних про навчальні заклади, фірми з працевлаштування, вакантні робочі місця; організація клубних об'єднань; телефонне інформування; надання клієнтам інформації про можливість перекваліфікації чи підвищення кваліфікації.

Для вивчення технологічного аспекту профорієнтації нами проведено експериментальне дослідження, яке включало два етапи: констатувальний і формувальний. За результатами констатувального експерименту респондентам найбільше притаманна схильність до типів професій “людина – художній образ” і “людина – людина”. Досліджуваним найбільш властивий соціальний і артистичний типи особистості.

Формувальний етап дослідження включав проведення тренінгових занять. Тренінгові заняття є ефективним методом профорієнтаційної роботи. Тренінговий метод розрахований на формування умінь, знань і навичок, які сприяють усвідомленому вибору варіантів поведінки і розвиток установок на

усвідомлення потреб і мотивів професійного вибору.

Для оптимізації профорієнтаційної діяльності соціального працівника нами складено відповідні методичні рекомендації. Ефективними для профорієнтаційної роботи вважаємо тренінговий та ігровий методи, а саме профорієнтаційні ігри. Значення профорієнтаційних ігор, як ефективного способу пізнання ринку праці, полягає в тому, що гра дозволяє учням поринути в атмосферу ринкових взаємин через штучно створені ситуації.

Для успішної профорієнтаційної роботи соціальному працівнику пропонуємо застосовувати такі інноваційні форми: виїзні консультування сільської молоді з питань працевлаштування; місячник з профорієнтації «Вибери собі професію», під час якого проводиться «ярмарок професій», профорієнтаційні та економічні ігри, лекції з питань економіки та підприємництва, інформування молоді з цих питань; патронаж окремих категорій молоді, зокрема неповнолітніх, які потребують соціальної адаптації та працевлаштування; форми працевлаштування та профорієнтаційної роботи для молоді з особливими потребами (курси здобуття професії для інвалідів, бронювання робочих місць для неповнолітніх з числа дітей-сиріт та молоді пільгового контингенту); збори-семінари керівників підприємств, господарств та фірм регіонів з питань працевлаштування та проходження практики студентів у літній період.

Пріоритетним напрямом у профорієнтації вбачаємо також соціальну підтримку безробітної молоді з допомогою створення державних або приватних організацій інноваційно-інформаційного типу: спілок, асоціацій, центрів допомоги у працевлаштуванні та супроводі фахівців соціальної сфери, які б надавали послуги у профорієнтації і сприяли зайнятості молоді; залучення до державних та громадських соціальних проектів; створення й поповнення банку даних про навчальні заклади, фірми з працевлаштування, вакантні робочі місця; організація клубних об'єднань, які сприяють формуванню у молодих людей уміння самовизначитися у виборі професії, підвищенню готовності до конкурентоспроможності молодої людини на

ринку праці; телефонне інформування та СМС-інформування, яке надає клієнтам об'єктивну інформацію стосовно наявності вакансій на ринку праці, тактики поведінки при пошуку роботи і бесід із працедавцями; надання інформації щодо можливостей перекваліфікації чи підвищення кваліфікації тощо.

Специфіка профорієнтаційної роботи визначає можливість і необхідність організації спільної роботи різних фахівців: соціальних педагогів, соціальних працівників, психологів, лікарів, фахівців центрів зайнятості населення, ЦСССДМ, громадських діячів та ін.

Це дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми профорієнтаційної роботи соціального працівника. Перспективами подальших вивчень є створення ефективної діагностичної програми, проведення просвітницьких заходів, застосування інноваційних форм і методів для професійного самовизначення старшокласників та професійної переорієнтації молоді для подолання безробіття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдеєв Л.Г., Ортікова Н.В. Професійна орієнтація безробітних громадян та молоді: Навч.-метод. розробка / Л.Г.Авдеєв, Н.В. Ортікова. – К. : ІПК ДСЗУ, 2013. – 55 с.
2. Баклицький І. О. Психологія праці: підручник / І. О. Баклицький. – [2-ге вид., перероб. і доп] . – К. : Знання, 2008. – 655 с.
3. Балл Г. О. Психолого-педагогічні засади професійної орієнтації школярів // Професійна діагностика: метод. посіб. / Л. Шелестова. – К. : Шк. світ, 2006. – 128 с.
4. Бурлаченко О. Формування мотивації вибору майбутньої професії засобами профорієнтації // Соц. педагог. – 2011. – № 12. – С. 44-45.
5. Вибір професії – крок до нового життєвого успіху : реком. список / уклад. Ю. В. Круть ; ДЗ «Держ. б-ка України для юнацтва». – К., 2014. – 9 с.
6. Вірна Ж. П. Основи професійної орієнтації / Ж. П Вірна. – Луцьк : Вежа, 2009.– 156 с.
7. Гладкова В. М. Профорієнтаційна робота: навч. посіб. / В. М. Гладкова. – Львів : Новий світ, 2007. – 160 с.
8. Гончарова Н. О. Основи професійної орієнтації / За ред. В. Ф. Моргуна. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 168 с.
9. Гончарова Н. О. Профконсультативний тренінг як засіб професійного визначення випускника школи / Н. О. Гончарова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: зб. наук. праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – № 27(51). – С. 172-177.
10. Даниленко М. Профорієнтація для випусників / М. Даниленко // Психолог. – 2009. – № 36. – С. 20-23.
11. Дружиніна І. А. Тренінг професійної ідентичності в системі підготовки практичних психологів / Дружиніна І. А. // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіт: зб. наук. праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. 41. – Рівне : РДГУ, 2008. – 217 с.

12. Єгорова Г. Від мрії до реальності. Методика виявлення та оцінки засобів втілення особистістю професійних планів у реальність / Г. Єгорова // Психолог. – 2006. – № 30. – С. 19-22.

13. Єгорова Г. Технологія розвитку ідентичності особистості / Г. Єгорова // Профорієнтаційна робота психолога / Упорядник Т. Гончаренко. – К. : Шкіл. світ, 2007. – С. 55-59.

14. Закатнов Д. О. Технології активізації професійного самовизначення старшокласників / Д. О. Закатнов // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2001. – № 6. – С. 99-104.

15. Залепа О. О., Ломова Л. Р. Методичні рекомендації по забезпеченню професійної орієнтації школярів в закладах освіти / О. О. Залепа, Л. Р. Ломова // Соціальний працівник. – 2007. – № 23. – С. 24-31.

16. Зеер Э. Ф. Психология профессий: учеб. пособ. [для студентов пед. вузов] / Э. Ф. Зеер. – [2-е изд., перероб. доп.] – М. : Академический Проект: Екатеринбург: Деловая книга, 2003. – 336 с.

17. Зотова О. Профорієнтаційні ігри для учнів старшого шкільного віку / О. Зотова // Рідна школа, 2010. – №10. – С. 47-50.

18. Ильченко А. А. Профессиональные интересы 9-классников (результаты социологического исследования / А. А. Ильченко // Практична психологія та соціальна робота. – 2009. – № 1. – С. 52-57.

19. Климов Е. А. Как выбрать профессию / Е. А. Климов. – М. : Просвещение, 1990. – 156 с.

20. Кожан Т. О. Професійна орієнтація: навч. посіб. / Т. О. Кожан ; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2009. – 214 с.

21. Корольчук М. С., Крайнюк В. М. Теорія і практика професійного психологічного відбору: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К. : Ніка-Центр, 2010. – 536 с.

22. Кулакова Р. С. Психологічна допомога в організації професійного самовизначення старшокласників / Р. С. Кулакова // Оновлення змісту, форм

та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. 41. – Рівне: РДГУ, 2008. – 217 с.

23. Листопад М. П. Професійне самовизначення старшокласників / М. П. Листопад // Практична психологія та соціальна робота. – 2009. – № 5. – С. 28-37.

24. Литвинова Н. Алгоритм визначення професійної спрямованості учнівської молоді / Н. Литвинова // Профорієнтаційна робота психолога / Упорядник Т. Гончаренко. – К. : Шкіл. світ, 2007. – С. 30-31.

25. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М.: “Знание”, 1996. – 308 с.

26. Маршавін Ю. М. Єдина технологія надання соціальних послуг центрами зайнятості України / Ю. М. Маршавін, Л. М. Фокас, Л. Є. Ляміна, Д.Ю.Маршавін. – К., 2010. – 481 с.

27. Миколаєнко А. Професійна орієнтація та професійне самовизначення учнів загальноосвітніх навчальних закладів / А. Миколаєнко, В. Герасимчук // Рідна школа. – 2012. – № 11. – С. 66-70.

28. Митина Л. М. Психология развития конкурентноспособной личности / Л. М. Митина. – [2-е изд., стер.] – М. : Изд.-во Моск. Психолого-соц. ин-та; Воронеж: Изд.-во НПО “МОДЕК”, 2003. – 408 с.

29. Моїсеєнко К. Професійна діяльність соціального педагога: метод. посіб. / К. Моїсеєнко. – К. : Шкільний світ, 2009. – 120 с.

30. Отрощенко Н. Л. Діяльність соціального педагога з профорієнтації учнів загальноосвітньої школи [Рукопис] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Отрощенко Наталія Леонідівна. – Луганськ, 2009. – 231 с.

31. Ошурко С. Роль позакласної гурткової роботи у професійному самовизначенні підлітка: історичні аспекти / С. Ошурко // Професійне становлення: проблеми і перспективи: матеріали V міжнар. наук.-практ. конференції. – Хмельницький, 2009. – С. 180-185.

32. Петров В. П. Психологические проблемы профессиональной переориентации взрослых / В.П. Петров // Психологический журнал. – 1993. – № 3. – С. 79-88.

33. Побірченко Н. А. Професійне самовизначення особистості в неперервній освіті / Н. Побірченко // Професійне становлення: проблеми і перспективи: матеріали V міжнар. наук.-практ. конференції. – Хмельницький, 2009. – С. 83-87.

34. Побірченко Н. А., Мерзякова О. Успішна професія як її обирають / Н. Побірченко, О. Мерзякова // Психолог. – 2009. – № 11. – С. 12-16.

35. Побірченко Н. А. Профорієнтація в системі професійно-технічної освіти / Н. А. Побірченко // Психолог. – 2006. – № 30. – С. 3-5.

36. Побірченко Н. А. Психолого-педагогічні основи профорієнтації в неперервній освіті / Н. А. Побірченко // Профорієнтаційна робота психолога / Упорядник Т. Гончаренко. – К. : Шкіл. Світ, 2007. – С. 5-7.

37. Побірченко Н. А., Марченко І. А. Організаційно-психологічні умови професійної орієнтації в загальноосвітній школі / Н. А. Побірченко, І. А. Марченко // Проблеми сучасної психології: Зб. наук. праць Кам'янець – Подільського національного університету імені І. Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / С. Д. Максименко, Л. А. Онуфрієва. – Вип. 6., Ч. 2. – Кам'янець – Подільський : Аксіома, 2009. – С. 175-185.

38. Пучко М., Расказова Р. Соціалізація молодих підлітків засобами професійної діяльності / М. Пучко, Р. Расказова // Професійне становлення: проблеми і перспективи: матеріали V міжнар. наук.-практ. конференції. – Хмельницький, 2009. – С. 294-297.

39. Пряжніков М. Особиста професійна перспектива. Професійна діагностика: метод. посіб. / Упоряд. Л. Шелестова. – К. : Шк. світ, 2006. – 128 с.

40. Саппа Г.-М. М. Первинна професійна орієнтація учнівської молоді: соціально-технологічний аспект [Рукопис] : дис. ... канд. соціол. наук 22.00.04 / Саппа Ганна-Марія Миколаївна. – Харків, 2012. – 196 с.

41. Синявський В. Професійна орієнтація в умовах реформування професійної освіти / В. Синявський // Професійне становлення: проблеми і перспективи: матеріали V міжнар. наук.-практ. конференції. – Хмельницький, 2009. – С. 396-402.

42. Скиба М. Є., Коханко О. М. Теорія і практика профорієнтаційної роботи з молоддю: навч. посібник / М. Є. Скиба, О. М. Коханко. – Хмельницький : ХНУ, 2007. – 322 с.

43. Соловйова Л. Система профорієнтаційної роботи в школі. Професійна діагностика: метод. посіб. / Упоряд. Л. Шелестова. – К. : Шк. світ, 2006. – 128 с.

44. Соціальна робота: Теорія і практика / Л. Т. Тюття, І. Б. Іванова. – Київ: Знання, 2008. – 574 с.

45. Стрільчук А. Соціально-педагогічні аспекти профорієнтаційної роботи зі старшокласниками у процесі взаємодії діяльності середньої та вищої шкіл / А. Стрільчук // Студентський науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення: Матеріали наукових досліджень учасників II Всеукраїнської студентської олімпіади зі спеціальності Соціальна педагогіка, яка відбулася 11-15 травня 2010 року / За ред. А. І. Конончук. – Ніжин: Видавництво НДУ імені Миколи Гоголя, 2010. – С. 98-102.

46. Тернопільська В. І. Психологія для старшокласників: навч. посіб. / За ред. проф. М. В. Лемківського. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с.

47. Ткачук С. Професійне самовизначення учнів як соціально-педагогічна проблема / С. Ткачук // Професійне становлення: проблеми і перспективи: матеріали V міжнар. наук.-практ. конференції. – Хмельницький, 2009. – С. 405-409.

48. Томчук О. П. Социально-педагогическая помощь в

професійному самоопределенні старших підлітків / О. П. Томчук // Сучасна молодь: Крок у майбутнє: матеріали II міжнар. наук.-практ. конференції для студентів та аспірантів. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. – 548 с.

49. Тюшев Ю. В. Выбор профессии: тренинг для подростков / Ю. В. Тюшев. – СПб. : Питер, 2009. – 160 с.

50. Чорна І. М. Класифікація етапів профорієнтаційної роботи у школі / І. М. Чорна // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки. – 2014. – Вип. 45. – С. 225-231.

51. Чорна І. М. Психологія профорієнтаційної діяльності / І. М. Чорна. – Тернопіль : ТНПУ, 2006. – 66 с.

52. Через гру – в доросле життя. Методична збірка профорієнтаційних ігор. Частина 1 [Електронний ресурс]. – Кривий Ріг. – 39 с. – Режим доступу: nmc-pto.dp.ua/doc/2015/proforient_36.pdf. – Назва з екрану.

53. Янцур М. С. Теоретичні підходи до розбудови системи професійної орієнтації в ринкових умовах / М. С. Янцур // Стан та перспективи професійної орієнтації, трудового профільного навчання та професійної підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів. – К. : ІПВ АПН України, 2002. – С. 116-127.